

Bir Adalet Teorisi

John Rawls

Çeviren: Vedat Ahsen Coşar

phoenix

Bu kitabın yayın hakkı SİYASAL KİTABEVİ'ne aittir. Yayınevinin ve yayıncısının yazılı izni alınmaksızın kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz, hiçbir şekilde kopyalanamaz, çoğaltılamaz ve yayınlanamaz.

Bir Adalet Teorisi

John Rawls

Orijinal Künye: *A Theory of Justice*, Harvard University Press, Revised Edition, 1999.

Çeviren: Vedat Ahsen Coşar

Yayınevi Editörü: Fatma Gedikoğlu Üstün

Kapak Tasarımı ve Sayfa Düzeni: Gamze Uçak

©Phoenix Yayınevi Tüm Hakları Saklıdır.

1. – 4. Baskı: Phoenix Yayınevi, Ankara

5. Baskı: Aralık 2023, Ankara

ISBN No: 978-605-9801-50-8

Phoenix Yayınevi-Ünal Sevindik

Sertifika No: 11003

Şehit Adem Yavuz Sok. Hitit Apt. 14/1

Kızılay/Ankara

Tel: 0 (312) 419 97 81 pbx

Faks: 0 (312) 419 16 11

e-posta: info@phoenixkitap.com

http://www.phoenixyayinevi.com

Baskı:

Dedemat Matbaacılık

Sertifika No: 70086

Melih Gökçek Bulvarı 1447 Cadde No: 37

İvedik Organize Sanayi Yenimahalle-Ankara

Tel: 0507 932 59 30

Dağıtım:

Siyasal Kitabevi

Şehit Adem Yavuz Sok. Hitit Apt. 14/1

Kızılay-Ankara

Tel: 0 (312) 419 97 81 pbx

Faks: 0 (312) 419 16 11

e-posta: info@siyasalkitap.com

http://www.siyasalkitap.com

Çevirenin Önsözü

Amerikalı siyaset bilimci ve hukukçu John Rawls'un "*A Theory of Justice/Bir Adalet Teorisi*" isimli kitabının Türkçe tercümesi olan bu eser, çağdaş bir sosyal sözleşme teorisi. Nitekim John Rawls kitabına yazdığı önsözde bu hususu "*Benim amacım, örnekleri Locke, Rousseau ve Kant'da bulunan sosyal sözleşme teorisini genelleştirmek, benzer nitelikteki bu teorilerin yüksek düzeydeki soyutlamasına ulaşan bir adalet kavramı sunmaktır*" şeklinde ifade etmektedir.

Bilindiği üzere, geleneksel sözleşme teorisyenleri olan Locke'un Rousseau'nun, Hobbes'un, sosyal sözleşme teorisi yazmaktan amaçları; siyasal itaat yükümlülüğünün ve siyasal topluma geçişin temelini ve nedenlerini araştırmaktır. Gerek geleneksel sözleşme teorileri, gerekse Rawls'un teorisi, tarihsel bir gerçeklik değil, hukuksal, siyasal, düşünsel, felsefi ve sosyolojik bir kurmacadır. Yani varsayımsaldır. Adalet anlayışı konusunda Rawls'u geleneksel sosyal sözleşme teorisyenlerinden ayıran en önemli husus, onun teorisinin toplumdaki tüm değerlerin dağıtımının, gelir ve refahla sınırlı olmaması, özgürlük gibi, eşitlik gibi, siyasal güç gibi, hayatın sunduğu fırsatlar gibi anlamlı değerler üzerine kurulu olmasıdır.

Rawls'un adalet üzerine olan bu çalışmasının bir diğer özelliği, kendisinin de ifade ettiği üzere, bu çalışmanın, Anglo-Sakson siyasi düşüncesini uzun bir süreden bu yana çekip çeviren faydacılık/utilitarianism kuramına karşı sistemli ve kabul edilebilir bir alternatif oluşturacak bir adalet kavramı olmasıdır. Rawls'a göre kendisinin böyle bir alternatif oluşturmak istemesinin birinci nedeni, faydacılık kuramının anayasal demokrasi kurumları temelini zayıf olmasıdır.

Yakın Doğu Üniversitesi'nin değerli akademisyenlerinden Prof. Dr. Mehmet Kocaoğlu'nun "*John Rawls - Adalet Teorisi ve Temel Kavramlar*" isimli gerçekten okunmaya değer eserinde ifade ettiği üzere "*Rawls, adil bir toplumda toplumsal işbirliğinin nasıl inşa edileceğine ilişkin izlenecek yolu sorgularken, bunun Tanrı iradesine ve ahlaki değerler düzenine bağlı yapılamayacağını, toplumsal işbirliğinin aktörleri olan eşit ve özgür bireylerin karşılıklı avantajı üzerine bir anlaşmayla mümkün olacağını belirtmektedir. Rawls'un teorisinde bu anlaşmaya orijinal pozisyon aracılığıyla ulaşılmaktadır.*"

Rawls'a göre "*orijinal pozisyon/başlangıç durumu*", geleneksel sözleşme teorilerindeki "*tabii hal/state of nature*" durumuna, yani doğa durumuna tekabül eden bir kavramdır. Bu aynı zamanda, adalet ilkelerinin seçilmesinde işlevsel olan düşünsel ve fakat tarafsız bir zemindir. Rawls'un ifadesiyle orijinal pozisyon/başlangıç durumu, "*eşit ve özgür bireylerin, adil işbirliği temelinde birleştikleri, bunun koşullarını belirledikleri ve yine bütün bunların kamusal kabul edilebilirliğini aradıkları bir pozisyonudur.*" Kurmaca, yani varsayımsal bir durum olan orijinal pozisyonundaki/başlangıç durumundaki insanlar, bir "*cehalet perdesi/veil of ignorance*" arkasında, alternatif adalet ilkelerini araştırmakta ve tartışmakta, bu ilkelerin ihtiyaçları karşılamaının gerekliliği içinde hareket etmekte, özgür ve eşit bireyler olarak adalet ilkelerini bu bilinçle ve bizzat kendileri seçmektedirler.

Rawls'a göre, orijinal pozisyonun/başlangıç durumunun esaslı özellikleri arasında, bu pozisyonundaki hiç kimsenin toplumdaki yerini, sınıfını, sosyal statüsünü bilmemesinin yanı sıra, kendisinin de, doğal varlıkların, yeteneklerin, zekanın, kuvvetin ve benzeri diğer şeylerin dağıtılmasındaki kendi şansını bilmemesi vardır. Dahası Rawls, bu durumda olan tarafların, kendi iyi/değer kavramları ile özel psikolojik eğilimlerini de bilmediklerini varsayar. Zira Rawl'a göre, adalet ilkeleri bir cehalet perdesinin arkasından seçilmiştir. Seçimin bu şekilde yapılmış olması, Rawls'a göre doğal bir şans veya beklenmedik durumlar tarafından belirlenen tercih/seçim ilkelerinin, hiç kimsenin lehine ya da aleyhine olmamasını sağlar. Herkes benzer bir şekilde konumlandığında, hiç kimse kendi lehine ya da aleyhine olan ilkeleri biçimlendirme gücüne sahip olamaz ve dolayısıyla adalet ilkeleri bir pazarlığın ve adil bir anlaşmanın sonucunda oluşur.

Sadece hukukun, hukuk devletinin, hukukun üstünlüğünün, Rawls'un ifadesiyle, düşünce sisteminin bir gerçeği olarak, sosyal kurumların en önde gelen erdemi olan adaletin değil, *Sivil İtaatsizlik, Vicdani Ret, Ahlak, Yetki/Otorite Ahlakı, Ortaklık/İştirak Ahlakı, İlkeler Ahlakı, Ahlaki Duyguların Nitelikleri, Ahlak Psikolojisinin İlkeleri, Eşitlik, Özgürlük Kavramı, Vicdan Özgürlüğü, Hoşgörü, Hoşgörüsüzlüğün Hoşgörüsü, Siyasal Adalet ve Anayasa, Sosyal Adalet, Katılma İlkesinin Sınırları, Sezgicilik, Faydacılık, Hedonizm/Hazcılık, İstikrar, İyilik, Hınç, Kıskançlık, Utanç, Mükemmellik, Öz-saygı* gibi başlıklar altında siyasetin, siyaset biliminin, siyaset felsefesinin, genel felsefenin, ahlakın, etiğin, insani özelliklerin ve değerlerin de ele alınıp incelendiği bu eser, gerçekten zengin bir içeriğe sahiptir ve pek çok yönü itibariyle de ilginçtir.

O nedenle, bu eser gerçekten okunmayı hak eden, çok dikkatli olarak ve sindire sindire okunması gereken bir eserdir, dahası sadece hukukçuların değil, iktisatçıların da, sosyologların da, siyasetçilerin de, felsefeye ilgi duyanların da okuması gereken bir eserdir.

1971 yılında yazılmış, dünyanın pek çok ülkesinin diline çevrilmiş, üzerine pek çok kitap yazılmış, eleştiri ve inceleme yapılmış olmasına rağmen, bugüne kadar Türkçeye çevrilmemiş ve ilk kez benim tarafından Türkçeye çevrilmiş olan bu önemli eserin, özellikle akademik çevrelerde ve entelektüel düzeyde ilgiyle karşılanacağını, adalet ve hukuk konularında son derece ciddi sıkıntılar yaşayan ülkemizin önemli bir ihtiyacını karşılayacağını ve bu konulara yeni bir yol, yeni bir ışık ve anlayış getireceğini umuyor ve bunu diliyorum.

Kitabın çok büyük bir kısmında, birebir tercüme yapmış olmakla birlikte, birebir tercüme yapılması durumunda, anlaşılması zor olan, Rawls'u eleştirmek haddim olmamakla birlikte, son derece dağınık, soyut ve hatta bazı yönleriyle karmaşık ve absurd olan, yer yer fikir uçuşmaları ve tekrarlar bulunan kitabın bazı bölümlerinde, akıcılığı ve anlaşılmayı sağlamak ve kolaylaştırmak amacıyla yazarın ana fikrine sadık kalarak anlam tercümesi yaptım. Buna rağmen Rawls'un bir konudan ve kavramdan söz eden bir cümleden ve kısımdan hemen sonra, o konu ve kavramla hiçbir ilgisi olmayan bir başka konuya, kavrama ve kısma geçmesi nedeniyle bazı bölümlerdeki okuma akışını sağlamak pek mümkün olmadı. Yine bazı sözcük, kavram ve kurumların anlaşılmasını sağlamak ve kolaylaştırmak için "*çevirenin notu*" adı altında açıklamalarda bulundum.

Kitabın önceki baskılarında mevcut olan ve gerek kitabın anlaşılmasını zorlaştıran, gerekse okuma akışını olumsuz etkileyen ifade ve anlam bozuklukları, bu baskıda büyük ölçüde giderilmeye ve böylece kitabın daha kolay okunması ve anlaşılması sağlanmaya çalışılmıştır.

Düzeltilmeler için sarf ettiğim mesai hariç, yaklaşık sekiz dokuz aylık son derece yorucu, emekli ve yoğun bir çalışmanın ürünü olan bu çevirinin yapılmasında, gerek Türkçenin bir felsefe dili olmaması, gerekse İngilizcedeki bazı kavram ve kurumların Türkçede tam olarak karşılıklarının bulunmaması, bazı İngilizce sözcüklerin Türkçede birden fazla anlam taşıması, tercüme eden kişinin sadece İngilizce bilmesinin yeterli olmaması, hukuk, felsefe, sosyoloji, siyaset bilimi vb. gibi alanlarda da bilgi sahibi olmasının gerekmesi ve esasen Rawls'un ifade tarzının ve İngilizcesinin çok ağır ve dağınık olması nedeniyle zorlandığım bölümler ve zamanlar oldu.

Bu bölümlerin tercümesinde bana yardımcı ve destek olan, çevirinin tamamını, kitabın aslı ile karşılıklı ve karşılaştırmalı olarak okumak suretiyle gözden gözden geçirdiğimiz ve denetlediğimiz Sabancı Üniversitesi İngiliz Dili ve Edebiyatı bölümü akademisyenlerinden rahmetli *Dr.Meral Güçeri*'ye, uzun yıllar ABD'de yaşayan ve o nedenle İngilizceye son derece vakıf olan tıp doktoru Sayın *Mehmet Ayrıl*'a, uzun yıllardır İngiltere'de yaşayan Sayın *Sabahat Yazıcı*'ya, Bilkent Üniversitesi İktisadi İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi'nden öğrencim, şimdi ise avukat ve akademisyen olan Sayın *Dr.Ünal Yıldız*'a, avukat olan kızım Sayın *H.Zeynep Coşar Salih*'e, kitabın daha önce editörlüğünü yapan ve kitabı yayına hazırlayan Sayın *Fatma Gedikoğlu Üstün*'e ve bu baskının editörlüğünü yapan Sayın Ertan Akkaş'a çok şey borçluyum.

Profesyonel bir çevirmen olmayan ben, bu ilk çalışmamla, kendi adıma entelektüel bir faaliyette bulundum, entelektüel hayatımıza katkısı olacak bir çalışma, sosyal bir hizmet ve bir iş yaptım. Bunu yapmakla düşün alanımıza, bilim hayatımıza kendi çapımda ve mütevazı bir katkıda bulunmaya çalıştım. Eğer yaptığım bu çeviride bir hata varsa – ki mutlaka vardır – bu konuda Michelangelo'nun yaptığı heykellerle ilgili olarak *"Bu kusursuz heykelleri nasıl yapıyorsunuz?"* diye soran bir hayranına verdiği; *"Ben heykel yaratmıyorum, o kusursuz eserler zaten taşın içinde duruyor. Ben sadece taşın içindeki fazlalıkları alıyorum"* şeklindeki yanıtından esinlenerek, bu çeviriyi *"masum okumayacak"* ve okumayacağı için de haklı veya haksız mutlaka bir hata bulacak ve eleştirecek olan

değerli okuyuculara; *“Hatalı olan fazlalıkları siz alın, eksiklikleri de siz tamamlayın”*, zira iş yapılan yerde hata da yapılır, *“Hata günah değildir ve hata için de tıpkı günah çıkarma gibi bir hata çıkarma odası vardır...!”* diyor ve bu konuda siz değerli okuyucuların hoşgörüsüne ve affına sığınıyorum.

Son bir söz, daha doğrusu bir teşekkür: Bana verdikleri destek ve katkı için yukarıda isimlerini saydığım hepsi birbirinden değerli güzel insanlara ve yine kitabın çevirisi için beni tercih eden ve bu suretle beni onurlandıran yayınevi sahibi Sayın *Ünal Sevindik'e*, kitabın basımında emeği olan yayınevi ve matbaa çalışanlarına, sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

V.Ahsen Coşar

İçindekiler

Çevirmenin Önsözü	3
Gözden Geçirilmiş Baskı İçin Önsöz	13
Önsöz	21

I. Bölüm TEORİ

I. Kısım: Hakkaniyet Olarak Adalet.....	31
1. ADALETİN ROLÜ	32
2. ADALETİN KONUSU	35
3. ADALET TEORİSİNİN ANA FİKRİ	40
4. ORJİNAL POZİSYON VE HAKLILAŞTIRMA	47
5. KLASİK FAYDACILIK.....	52
6. İLGİLİ BAZI KARŞILAŞTIRMALAR	58
7. SEZGİCİLİK	64
8. ÖNCELİK PROBLEMİ	71
II. Kısım: ADALET İLKELERİ	85
10. KURUMLAR VE ŞEKLİ ADALET	85
11. ADALETİN İKİ İLKESİ.....	92
12. İKİNCİ İLKENİN YORUMLANMASI	96
13. DEMOKRATİK EŞİTLİK VE FARK İLKESİ	106
14. ADİL FIRSAT EŞİTLİĞİ VE SAF USULÜ ADALET.....	116
15. BEKLENTİLERİN TEMELİ OLARAK BİRİNCİL SOSYAL DEĞERLER	121
16. İLGİLİ SOSYAL POZİSYONLAR.....	126
17. EŞİTLİĞE EĞİLİM	130
18. BİREYLER İÇİN İLKELER: HAKKANİYET İLKESİ	139
19. BİREYLER İÇİN İLKELER: DOĞAL ÖDEVLER.....	145

III. Kısım: ORJİNAL POZİSYON	149
20. ADALET KAVRAMLARI İÇİN OLAN ARGÜMANIN DOĞASI.....	149
21. SEÇENEKLERİN SUNULMASI.....	153
22. ADALET DURUMLARI	157
23. HAK KAVRAMININ ŞEKLİ SINIRLAMALARI	161
24. CEHALET PERDESİ	168
25. TARAFLARIN RASYONELLİĞİ.....	174
26. ADALETİN İKİ İLKESİNE ÖNCÜLÜK EDEN MUHAKEME	182
27. ORTALAMA FAYDA İLKESİNE ÖNCÜLÜK EDEN MUHAKEME	192
28. ORTALAMA İLKESİNİN BAZI ZORLUKLARI.....	199
29. ADALETİN İKİ İLKESİ İÇİN BAZI TEMEL ZEMİNLER.....	209
30. KLASİK FAYDACILIK, TARAFSIZLIK VE YARDIMSEVERLİK.....	217

II. Bölüm KURUMLAR

IV. Kısım: EŞİT ÖZGÜRLÜK.....	229
31. DÖRT AŞAMA SİLSİLESİ	229
32. ÖZGÜRLÜK KAVRAMI.....	235
33. EŞİT VİCDAN ÖZGÜRLÜĞÜ	240
34. HOŞGÖRÜ VE ORTAK ÇIKAR.....	246
35. HOŞGÖRÜSÜZLÜĞÜN HOŞGÖRÜSÜ	252
36. SİYASAL ADALET VE ANAYASA	257
37. KATILMA İLKESİ ÜZERİNDEKİ SINIRLAMALAR	263
38. HUKUK DEVLETİ	270
39. TANIMLANAN ÖZGÜRLÜĞÜN ÖNCÜLLÜĞÜ	279
40. HAKKANİYET OLARAK ADALETİN KANTÇI YORUMU	287
V. Kısım: DAĞITICI PAYLAR	297
41. SİYASAL EKONOMİDE ADALET KAVRAMI	298
42. EKONOMİK SİSTEMLER HAKKINDA BAZI UYARILAR	304
43. DAĞITICI ADALET İÇİN OLAN ARKAPLAN KURUMLAR.....	314
44. KUŞAKLARARASI ADALET PROBLEMİ	323
45. ZAMAN TERCİHİ	332
46. ÖNCÜLLÜĞÜN İLERİ DURUMLARI	337
47. ADALETİN KURALLARI	342
48. MEŞRU BEKLENTİLER VE AHLAKİ HAKEDİŞ.....	348
49. KARMA KAVRAMLAR İLE MUKAYESE	353
50. MÜKEMMELLİK İLKESİ.....	362

VI. Kısım. ÖDEV ve YÜKÜMLÜLÜK	371
51. DOĞAL ÖDEV İLKESİ İÇİN ARGÜMANLAR.....	371
52. HAKKANİYET İLKESİ İÇİN ARGÜMANLAR.....	381
53. GAYRIADİL BİR YASAYA UYMA ÖDEVİ.....	389
54. ÇOĞUNLUK KURALI STATÜSÜ	394
55. SİVİL İTAATSİZLİĞİN TANIMLANMASI	401
56. VİCDANİ REDDİN TANIMLANMASI.....	407
57. SİVİL İTAATSİZLİĞİN HAKLILAŞTIRILMASI	410
58. VİCDANİ REDDİN HAKLILAŞTIRILMASI	416
59. SİVİL İTAATSİZLİĞİN ROLÜ.....	421

III. Bölüm AMAÇLAR

VII. Kısım: RASYONALİTE OLARAK İYİLİK	433
60. İYİ/DEĞER TEORİSİNE OLAN İHTİYAÇ	433
61. BASİT OLGULAR İÇİN İYİ/DEĞER TANIMI	439
62. ANLAM ÜZERİNE BİR NOT.....	444
63. HAYAT PLANLARI İÇİN İYİ/DEĞER TANIMI.....	447
64. MÜZAKERECİ RASYONALİTE.....	456
65. ARİSTOTELES İLKESİ.....	465
66. KİŞİLERE UYGULANAN İYİ/DEĞER TANIMI	474
67. KENDİNE SAYGI, MÜKEMMELLİK VE UTANMA	480
68. DOĞRU VE İYİ ARASINDAKİ BİRKAÇ KARŞITLIK	487
VIII. Kısım: ADALET DUYGUSU	495
69. İYİ DÜZENLENMİŞ TOPLUM KAVRAMI	495
70. OTORİTE AHLAKI	505
71. ORTAKLIK AHLAKI.....	510
72. İLKELER AHLAKI.....	515
73. AHLAKİ DUYGULARIN ÖZELLİKLERİ	522
74. AHLAK VE DOĞAL DAVRANIŞLAR ARASINDAKİ BAĞLANTI.....	528
75. AHLAK PSİKOLOJİSİNİN İLKELERİ	533
76. GÖRECELİ İSTİKRAR PROBLEMİ.....	540
77. EŞİTLİĞİN TEMELLERİ	548
IX. Kısım: ADALETİN DEĞERİ	557
78. ÖZERKLİK VE OBJEKTİFLİK	558
79. SOSYAL BİRLİK FİKRİ.....	564
80. HİNÇ PROBLEMİ.....	574

81. HINÇ VE EŞİTLİK	579
82. ÖZGÜRLÜĞÜN ÖNCELİĞİNİN ZEMİNLERİ.....	586
83. MUTLULUK VE BASKIN AMAÇLAR.....	592
84. BİR SEÇME YÖNTEMİ OLARAK HEDONİZM	599
85. BENLİK BİRLEŞİMİ.....	605
86. ADALET DUYGUSUNUN DEĞERİ.....	611
87. HAKLILAŞTIRMA ÜZERİNE SONUÇ ÇIKARICI AÇIKLAMALAR.....	623
Dizin.....	637

Gözden Geçirilmiş Baskı İçin Önsöz

“*Bir Adalet Teorisi*”nin gözden geçirilen bu baskısı için önsöz yazıyor olmaktan dolayı son derece memnunum. Çalışmamın ilk baskısına yönelik pek çok eleştiriye rağmen, ben hala çalışmamın merkezini oluşturan görüşleri savunuyor ve eserimin temel çerçevesini kabul ediyorum. Elbette belirli bazı şeyleri farklı şekilde yaptığımı, daha sonra bunların üzerinde önemli bazı düzeltmelerde bulunduğumu birilerinin görmesini istiyorum. Bu münasebetle, bazı yazarların söyledikleri gibi “*Bir Adalet Teorisi*”ni bugün yeniden yazıyor olsaydım, asla ve tamamen ayrı bir kitap yazmayacağımın bilinmesini istiyorum.

Şubat ve Mart 1975’de kitabımın İngilizce ilk metni, o yıl Almanca olarak basılacağı için dikkate değer biçimde gözden geçirildi. Bildiğim kadarıyla daha sonra yapılan tercümelemler, o tarihe kadar yapılan düzeltmeleri kapsıyordu ve o nedenle daha fazla eklemeye bulunmayı gerektirmiyordu. Dolayısıyla bütün tercümelemler gözden geçirilen bu metin üzerinden yapıldı. O aşamaya kadar gözden geçirilen bu metnin kapsadığından daha anlamlı bir düzeltme yapılmadı. Yapılan bütün düzeltmelerini içeren gözden geçirilen bu baskının tercümesi, (titizliğini korumayı sağladı) kanımca öncekilerden ve hatta İngilizce aslından da daha iyi oldu.

Başkaca önemli düzeltmelerini ve bu düzeltmelerinin neden yapıldığını değerlendirmeden önce, “*Bir Adalet Teorisi*” isimli kitabımda, adalet kavramını üzerine sunduğum ve “*hakkaniyet olarak adalet*” şeklinde isimlendirdiğim kavramı değerlendirmek istiyorum. Çünkü bu kavramın merkezi fikrini ve amacını, anayasal demokrasi yönünden felsefi bir kavram olarak görüyorum. Umudum, hakkaniyet olarak adalet kavra-

mının, değişik siyasal yorumlar düşüncesini ve demokratik geleneğin ortak çekirdeğinin en hayati parçasını, tam ve doyurucu olarak ifade etmesi dahi, yararlı ve kabul edilebilir olduğu yönündedir.

Bu kavramın merkezi amaç ve fikirleri hususunda, ilk baskının önsözüne yollamada bulunuyorum. İlk baskının önsözünün ikinci ve üçüncü paragrafında açıkladığım üzere, ben, öyle ya da böyle Anglo-Sakson siyasi düşüncesini uzun bir süreden bu yana çekip çeviren faydacılık kuramına*, sistemli ve kabul edilebilir bir alternatif oluşturacak bir adalet kavramı üzerinde çalıştım. Böyle bir alternatif oluşturmak istememin birinci nedeni, faydacılık kuramının anayasal demokrasi kurumları temelini zayıf olduğuna ilişkin düşüncemdir. Özellikle ifade etmek isterim ki, ben, faydacılık kuramının, demokratik kurumlar adına birincil önemde ve mutlak bir gereksinim olduğuna, yine yurttaşların serbest ve eşit insanlar olarak temel hak ve özgürlüklerine tatmin edici şekilde hizmet ettiğine inanmıyorum. O nedenle, daha genel ve soyut olan orijinal pozisyon/başlangıç durumu fikri aracılığıyla sosyal sözleşme fikrine katkıda bulunmaya çalıştım. Hakkaniyet olarak adaletin birinci amacı, temel hak ve özgürlükler ile bunların önceliği konusundaki inandırıcılığıdır. İkinci amacı, farklılık ilkesine ve hakkaniyetli fırsat eşitliği ilkesine öncülük yapan demokratik eşitlik anlayışının birleşmesini sağlamasıdır.¹

Kitabımın ilk baskısında bulunan bazı zayıf noktaları, 1975 yılında yaptığım gözden geçirmelerle gidermeye çalıştım. Şimdi bunlara işaret etmeye çalışacağım. Bunu yaparken, bunların, önceki metni bilmeyenler yönünden anlaşılabilir olmamasından dolayı endişe duyuyorum. Eğer bu hususu bir yana bırakırsak, özgürlük adına en ciddi zafiyet, 1973 yılında H.L.A.Hart tarafından yapılan eleştirel incelemede ifade edilen eksikliklerdir.² Hart'ın anlaşılmaz olduğuna işaret ettiği bazı hususlara,

* Çevirenin notu: Jeremy Bentham ve James Mill tarafından geliştirilen bu kurama göre, insani tüm faaliyetlerin temelinde esas olan faydadır. Düşünce, - mutluluk ve keyif veren şeyler - iyidir, acı ve üzüntü veren şeyler ise kötüdür. Kişiler bu kurala dayanarak memnuniyeti çoğaltmaya, acıyı ise en aza indirmeye çalışırlar. Bunun ölçülmesinde duyulan haz veya işe yararlılık esas alınır.

¹ Bu ilkeler için Kısım II *12-14'e bakınız. Hakkaniyet olarak adalete, liberal veya sosyal demokrat karakterini veren bu iki ilke ve özellikle farklılık ilkesidir.

² Bakınız Hart'ın *Rawls on Liberty and Its Priority/Öncelik ve Özgürlük Üzerine Rawls*, University of Chicago Law Review, 40 (1973), sf. 534-555

Paragraf 11,1'den başlayarak yaptığım gözden geçirmelerle açıklık getirdim. Ama yine de gözden geçirilen metinde özenle yapılan bu düzeltmelerin, tam olarak tatmin edici olduğunu söyleyemem. Bu konudaki daha iyi bir örneği, 1982 yılında yazdığım "*Temel Özgürlükler ve Bunların Önceliği*"³ isimli makalemde bulabilirsiniz. Bu makale, Hart'ın önemli itirazları göz önüne alınarak yapılan bir yanıtlama girişimidir.

Bu makalemde de ifade edildiği üzere, benim iki temel olgu olarak isimlendirdiğim, - adalet duygusu için yeterlilik ve iyi kavramı için bunların yeterliliği, - temel hak ve özgürlükler ile bunların önceliğinin yeterli biçimde geliştirilmesi - tam ve bilgili olarak uygulanması, temel haklar ve özgürlükler ile bunların önceliği, yurttaşların tamamı için güvenceli olan eşitlik koşullarının sağlanmasıdır. Çok kısa biçimde ifade etmek gerekir ise, buradaki birinci temel olgunun, adalet ilkelerinin, yurttaşların uyguladıkları adalet duygusu yoluyla toplumun temel yapısına uygulanması olduğu söylenebilir. İkinci temel olgu, yurttaşların kendi iyi kavramını oluşturmada, bunu rasyonel olarak takip ve revize etmede, pratik akıllarını ve düşünce güçlerini kullanmalarındır. Her iki durumda da, yurttaşların kendi adil değerlerini (36'da sunulan bir düşünce), düşünce özgürlüğü, örgütlenme özgürlüğü dahil eşit siyasal özgürlükler için ahlaki güçlerini, serbest, etkili ve bilgilendirilmiş biçimde kullanmalarının sağlanmış olması gerekir. Gözden geçirilen bu metinde, özgürlük adına bu değişikliklerin bulunduğunu ve bunun hakkaniyet olarak adalet kavramının çerçevesiyle uyumlu olduğunu söyleyebilirim.

İlk baskıdaki ikinci ciddi zafiyet birincil değerler üzerine* olmalıdır. Bunlar, değer üzerine olan Kısım VII'de, ne isterlerse istesinler, ne ve

³ Bakınız *Tanner Lectures on Human Values/İnsan Değerleri Üzerine Tanner Dersleri*, (Salt Lake City: University of Utah Press, 1982) vol. III, sf. 3-87, John Rawls'ın *Political Liberalism/Siyasal Liberalizm* isimli kitabında Ders VIII olarak yeniden basılmıştır. (New York: Columbia University Press, 1993)

* Çevirenin notu: Birincil değerler/primary goods kavramı John Rawls tarafından siyaset bilimine ve felsefesine kazandırılmış bir kavramdır. Her insan tarafından sahip olunması arzu edilen ve insana yararlı olan bu değerleri Rawls, doğal birincil değerler ve sosyal birincil değerler olmak üzere ikiye ayırır. Doğal birincil değerler: zeka, hayal etme, yaratıcılık, sağlık vb. gibi şeylerdir. Sosyal birincil değerler ise, hakları (siyasal ve sivil haklar), özgürlükleri, geliri, refahı ve öz-saygının sosyal temellerini kapsar. Kitabının genişletilmiş/düzeltilmiş ikinci baskısında Rawls, bu değerleri, yurttaşların özgür kişiler ve toplumun üyeleri olarak ihtiyaç duydukları şeyler olarak nitelendirir.

neden olurlarsa olsunlar, rasyonel kişiler için söylenmiş olan hususların bir açıklamasıdır. Üzülerek ifade etmek gerekir ise, değer üzerine söylenmiş olan bu sözler, birincil değerlerin sadece insan psikolojisinin doğal olgularına mı, yoksa belirli bir idealin kişinin kendi ahlak kavramına mı dayandığı hususunda bir çift anlamlılık yaratmıştır. Bu çift anlamlılık, sonraki lehine çözümlenmiş: Kişiler, iki ahlaki gücü (yukarıda sözü edilen) ve bu güçleri kullanmak ve geliştirmek hususunda yüksek oranda menfaat sahibi olarak gösterilmişlerdir. Bu kez birincil değerler, tamamlanmış bir hayat üzerinde toplumla olağan ve tam bir işbirliği içindeki kişilerin statülerinde, serbest ve eşit yurttaşlar olarak neye ihtiyaç duydukları şeklinde karakterize edilmiştir. Yurttaşlar yönünden birincil değerler indeksinde yapılan siyasal adalet amaçlı kişiler arası karşılaştırmalar ve bu değerler, kişilerin ihtiyaç duydukları kişisel arzu ve tercihlerinin aksine verilmiş bir cevap olarak görülebilir. Ş15'den başlayarak yaptığım bu bakış açısı değişikliği, 1982 yılında yayınlanan "*Sosyal Birlik ve Birincil Değerler*" başlıklı makalemde itibaren yer verdiğim daha tam bir açıklamanın kısaltılmışıdır.⁴ Temel özgürlükler adına yapılan değişikliklerde olduğu gibi, o açıklamanın içerdiği değişikliklerin de, gözden geçirilen metnin çerçevesiyle uyumlu olduğunu söyleyebilirim.

Özellikle Kısım III'de ve yine daha az da olsa Kısım IV'de pek çok düzeltme yapılmıştır. Kısım III'de yanlış anlamalara daha az neden olacak ve muhakemede bulunmaya olanak sağlayacak basit düzeltmeler yapmaya çalıştım. Bu düzeltmelerin çok fazla olduğunu ifade etmekle birlikte, bunların ilk baskıdaki yaklaşımından çok önemli bir uzaklıkta olmadığını düşünüyorum. Kısım V içindeki 44'dekiler korunarak yapılan düzeltmeler, bu bölümün anlaşılmasını sağlamak için yapılmaya

Çoğulu "goods", tekili "good" olan bu sözcüklerden "goods" İngilizcede mal/emtia, iyiler, "good" ise iyi anlamına gelir. Rawls'ın "primary goods" kavramı bağlamında yaptığı ayırmda yer alan özelliklerin mal veya iyi olmadığını, bunların bir kısmının insana ait hasletler, özellikler, bireysel zenginlikler, diğer kısmının ise, yine insana ait maddi varlıklar ve düşünsel değerler olduğunu düşündüğüm için "primary goods" kavramını 'birincil değerler' olarak tercüme ettim.

⁴ Bu makale Amartya Sen ve Bernard Williams'ın editörlüğünü yaptıkları *Utilitarianism and Beyond/Faydacılık ve Ötesi* (Cambridge: Cambridge University Press, 1982), sf. 159-185: yine Samuel Freeman'ın editörlüğünü yaptığı John Rawls'un *Collected Papers/Toplu Makaleler*, Cambridge, Mass: Harvard University Press, 1999, Chap.17, sf. 359-387

çalışılmış; Kısım IX, §82 içindeki ilk altı paragraf, özgürlüğün önceliği için ileri sürülen argümandaki ciddi hatanın düzeltilmesi için yeniden yazılmış⁵ ve yine bu bölümün kalan kısmında daha ileri bazı değişiklikler yapılmıştır. Biri temel özgürlükler, diğeri birincil değerler üzerinde yaptığım bu değişiklikler, benim nazarımda, düzeltmelerin niteliğini ve kapsamını belirtmek için yeterli göstergelerdir.

“*Bir Adalet Teorisi*”ni eğer şimdi yeniden yazsaydım iki şeyi farklı biçimde ele alırdım. Bunlardan birisi, orijinal pozisyondan (bakınız Kısım III’e) adaletin iki ilkesi (bakınız Kısım II) için olan argümanın sunulmasıyla ilgilidir. Deyim yerindeyse, bu ikisinin karşılaştırmalı olarak sunulması bence daha iyi olmuştur. Birincisinde, taraflar, adaletin iki ilkesi arasında, adalet ilkesinin fayda ilkesinin (ortalama) yegane birimi olduğunu esas alarak bir karar vermelidirler. İkinci karşılaştırmada, taraflar, adaletin iki ilkesi arasında ve aynı ilkeler üzerinde sadece önemli bir değişiklik yaparak karar vermelidirler; çünkü burada fayda (ortalama) ilkesi, farklılık ilkesiyle yer değiştirmiştir (Bu yer değiştirme sonrasında, her iki ilke, benim isimlendirmemle karma kavram olmakla, bu husus, fayda ilkesinin sınırlarının önceliği ilkelerinin konusuna uygulanması olarak anlaşılmalıdır: Yani eşit özgürlükler ilkesi ve adil fırsat eşitliği ilkesi şeklinde anlaşılmalıdır) Bu iki ilkenin karşılaştırılmasının kullanılması, eşit temel özgürlükler argümanının ve bunların önceliğinin, farklılık ilkesi argümanından ayrılması konusunda önemli bir değere sahiptir. Farklılık ilkesinin daha kırılgan bir dengeyi içerdiği dikkate alındığında ve ilk nazarda, eşit temel özgürlükler ilkesi argümanı kanımca daha güçlüdür. Adaletin temel amacı olan hakkaniyete ulaşılabilmesi için, önce ilk karşılaştırmaya esas olan bu iki ilkenin uygulanması gerektiği açıktır. Ve hatta üçüncü karşılaştırmada dahi, fayda ilkesi yerine ikinci karşılaştırmının karma kavramı olan ikinci ilke uygulanmalıdır. Ben, farklılık ilkesinin önemli olduğunu düşünmeyi sürdürüyor, iki ilkenin kurumsal arka planını tatmin edecek (ikinci karşılaştırmada olduğu gibi) bir olguyu kabul etmek üzerinde hala uğraşıyorum. Zira bu olguyu tanımak, açıkça bu iki ilkeye ilişkin argümanları zorlamaktan, hem daha iyi, hem de daha benzersizdir.

⁵ Bu yanlış için bakınız ‘*Basic Liberties and Their Priority/Temel Özgürlükler ve Bunların Önceliği*’, *ibid./adı geçen eser n.83, p.87 veya Political Liberalism/Siyasal Liberalizm, n.84, p.371*

Şimdi yapmak istediğim bir diğer düzeltme, mülkiyet-sahipli/kazanımlı demokrasi düşüncesini (kısım V'de sunulmuştur), refah devleti düşüncesinden kesin olarak ayırt etmektir.⁶ Bu iki düşünce birbirinden çok farklıdır; ancak her iki düşüncenin de üretken varlıklar içindeki özel mülkiyete izin vermesinden dolayı, biz, bunların gerçekten aynı olduklarını düşünmek konusunda yoldan çıkmış durumdayız. Bu iki düşünce arasındaki en büyük farklılık, mülkiyet-sahipli/kazanımlı demokrasi* kurumlarının arka planının, rekabet edebilen pazarlar (çalışabilirse) sistemiyle birlikte, toplumun küçük bir parçasının ekonomiyi ve dolaylı olarak siyaseti kontrol etmesini engellemek için, refah ve sermaye sahipliğini dağıtımına tabi tutmaya çalışmasıdır. Mülkiyet-sahipli/kazanımlı demokrasi, her periyodun sonunda gelirin daha az gelir sahibi olanlara yeniden dağıtılmaması için değil, bunun yerine her periyodun başlangıcında üretken varlıkların ve insani sermayenin (eğitilmiş yetenekler ve öğretilmiş/alıştırılmış beceriler) yaygın mülk sahipliğini sağlamak için bundan kaçınır. Zira bütün bunlar adil fırsat eşitliğinin ve eşit temel özgürlüklerin arka planına karşıdır. Buradaki düşünce, sadece kazayla veya şansızlıkla kayba uğramış olanlara yardım etmek düşüncesi olmayıp, (her şeye rağmen bu da yapılmalıdır) bunun yerine bütün yurttaşların işlerini yönetebilecekleri şekilde ve karşılıklı saygıya dayanan toplumsal işbirliği içinde ve uygun eşit şartlar altında toplumda yer almalarıdır.

Burada siyasal kurumların amacının zaman içinde değişen iki farklı yaklaşımı not edilmelidir. Refah toplumunda amaç, hiç kimsenin hayat standardının iyinin altına inmemesi, işsizlik ya da tıbbi bakım/tedavi gibi konularda, herkesin kazalara ve şanssızlıklara karşı belirli güvencelere sahip bulunmasıdır. Gelirin yeniden dağıtımı, her periyodun sona erdiği zaman yardıma ihtiyacı olanların yeniden tespit edilmesi amacına hizmet eder. Böyle bir sistem, gelirin eşit olmayan

* Çevirenin notu: İngilizcesi "property-owning democracy" olan, Türkçe'de tam olarak bir karşılığı bulunmayan bu kavramı, "owning" sözcüğü Türkçe'de hem "sahip olan", hem de "edinen/kazanan" anlamlarına geldiği için "mülkiyet sahipli/kazanımlı demokrasi" şeklinde tercüme ettim.

⁶ Mülkiyet sahipli/kazanımlı demokrasi, benim J.E.Meade'nin *'Efficiency, Equality and the Ownership of Property/Verimlilik, Eşitlik ve Mülkiyet Sahipliği'* (London:G.Allen &Unwin, 1964). Bakınız, özellikle Kısım V. isimli eserinden borç aldığım fikrin bazı nitelikleridir.

biçimde dağıtıldığı farklılık ilkesini ihlal ettiği kadar, büyük ve miras yoluyla intikal eden eşitsizliklerin, siyasal özgürlüklerin adil değerine karşı olmasına da izin verir (§36'da sunulmuştur). Her ne kadar fırsat eşitliğinin güvence altına alınması yönünde çabalar var ise de, bunlar siyasal nüfuz ve refahın farklılığı nedeniyle oldukça yetersizdir ya da etkisizdir.

Buna karşın, mülkiyet-sahipli/kazanımlı demokraside amaç, eşit ve özgür kişiler arasında zamanla adil bir işbirliği sisteminin olduğu bir toplum idealinin kurulmasını başarmaktır. Böylece, toplumun üyelerinin tam bir işbirliği içinde olmalarını sağlamak için, temel kurumlar, başlangıç olarak sadece birkaç yurttaşa değil, tamamının eline verimli araçlar vermelidir. Buradaki vurgu, fazla çalışmayla veya hukuk ya da miras yoluyla istikrarlı şekilde sermaye ve kaynak sahibi olmak kadar, siyasal özgürlüklerin adil değerini destekleyen kurumların veya buna benzeyen adil fırsat eşitliği hükümlerinin korunduğu eğitim ve öğretim üzerinden sermaye sahibi olmak noktasında toplanmaktadır. Farklılık ilkesinin tam gücünü görmek için bu ilkenin refah devletinde değil, mülkiyet-sahipli/kazanımlı demokrasi temelinde olması şarttır (veya liberal sosyalist rejim temelinde). Bu durum, toplumun serbest ve eşit yurttaşlar arasında ve bir kuşaktan diğer kuşağa adil bir işbirliği sistemini görebilmesi için gerekli olan bir karşılıklılık ilkesidir.

Birkaç satır yukarıda ifade edildiği üzere, liberal sosyalist rejim, bana, hakkaniyet olarak adaletin, mülkiyet-sahipli/kazanımlı demokraside mi, yoksa sosyalist bir rejimde mi en iyi şekilde gerçekleşebileceği sorusunun cevabını hazırlamam gerektiğini söylüyor. Elbette bu sorunun cevabı, her ülkenin kendi tarihsel şartları, gelenekleri, kurumları tarafından verilmelidir.⁷ Siyasal bir kavram olarak adalet, tıpkı hakkaniyet gibi, verimlilik anlamında, ne özel mülkiyetin, ne de çalışan-sahipli ve yönetilen şirketlerin doğal hiçbir hakkını kapsamaz. (Bununla birlikte, yurttaşların bağımsızlığı ve bütünleşmesi için gerekli kişisel mülkiyet hakkını kapsar) Bu, adalet kavramı yerine, belirli bir ülkenin özel durumunun, bu soruları makul şekilde cevaplandırmasını teklif eder.

John Rawls
Kasım 1990

⁷ Kısım V, §42'nin son iki paragrafın bakınız.

Önsöz

Benim sunduğum adalet teorisi, bir düzine veya daha fazla yıldan bu yana yazdığım makalelerde açıkladığım görüşlerimi tutarlı bir şekilde bir araya getirme çabasıdır. Bu kitapta, bütün bu makalelerin merkezini oluşturan konular, olabildiğince daha ayrıntılı olarak yeniden ele alınmıştır. Aynı zamanda, teorinin ileriye taşınmasını kapsayan daha farklı sorunlar da bu kitapta incelenmiştir. Kitaptaki sunumum üç ayrı parçadan oluşmaktadır. İkinci bölümün üçüncü kısmı, pek çok eklemeye beraber ve sırasıyla “Anayasal Özgürlük” (1963), “Dağıtıcı Adalet” (1967) ve “Sivil İtaatsizlik” (1966) konularına yer vermektedir. Birinci bölüm “Hakkaniyet Olarak Adalet” (1958) ve “Dağıtıcı Adalet: Bazı İlaveler” (1968) konularını içermektedir. Son bölümün ikinci kısmı “Adalet Duygusu” (1963) üzerinedir. Birkaç yer dışında, bu bölümün diğer kısımları daha önce yayınlanmış makalelerle paralellik içinde değildir. Uyumsuzlukları gidermeme, birçok konudaki argümanları tamamlamama ve güçlendirmeme rağmen, bunların ana fikirleri, bu makalelerle hemen hemen aynıdır.

Ben bu kitaba konu amacımı şimdi daha iyi açıklayacağımı sanıyorum. Şöyle ki, çağdaş ahlak felsefesinin gelişmesi üzerinde egemen olan sistematik teorinin önemli bir kısmı faydacılığın bazı şekilleri olmuştur. Bunun bir nedeni, bazı parlak yazarların, uzun bir zaman dilimi içerisinde, kendi alanlarında etkileyici ve rafine bir düşünce sistemi inşa etmiş olmalarıdır. Kimi zaman biz, Hume, Adam Smith, Bentham ve Mill gibi büyük faydacıların, ilk derecedeki sosyal teorisyenler ve ekonomistler olduklarını, onların üzerinde çalıştıkları ahlak öğretisinin, yine onların bu hususa ilişkin ihtiyacı karşılamaya yönelik geniş ilgileri ve kapsamlı projeleri sayesinde tasarlanmış bulunduğunu unuturuz. Onları eleştirenler, bunu sıklıkla ve çok dar bir cephede yaparlar. Bunu yaparken de, fayda ilkesinin anlaşılmasının güçlüğüne, bu ilkenin ifade

ettikleri arasındaki kolay anlaşılır uyumsuzluklara ve ahlak duygumuza işaret ederler. Ne var ki, bunu yapanlar, bunda başarılı olamamışlardır, onun için ben, bütün bunlara muhalif sistematik ve pratik bir ahlak kavramının inşa edilebileceğine inanıyorum. Bunun sonucu, çok sık görülen faydacılık ile sezgicilik* arasındaki seçimin zor olmasıdır. Sonuç olarak biz, sezgisel sınırlamalar tarafından belirli yollarla geçicileştirilen ve kısıtlanan değişik bir fayda ilkesi üzerinde yoğunlaşırız. Böyle bir bakış irrasyonel değildir; ancak bunun daha iyisini yapacağımızın bir teminatı da yoktur. Ama bunu denememek için bir neden de mevcut değildir.

Benim bu çalışmamda yapmaya giriştiğim şey, Locke, Rousseau ve Kant tarafından temsil edilen geleneksel sosyal sözleşme teorilerini genellemek ve bu teorileri daha yüksek bir soyutlama düzeyine taşımaktır. Ben bu yolla teorinin gelişebileceğini inanıyorum ve o nedenle, teorinin kaderine, düşünülenden daha uzun boylu, daha açık ve sık itirazların olmayacağını umut ediyorum. Dahası, adalet adına sistemli bir alternatif sunan bu teori gerçekten üstündür. O nedenle, ben faydacı geleneğin baskınlığını tartışabiliyorum. Sonuç itibarıyla bu teori oldukça yüksek düzeyde Kantçı bir niteliğe sahiptir. Onun için ileri sürdüğüm özgün görüşlerin her birinden vazgeçiyorum. Çünkü teoriye öncülük yapan fikirler, klasik ve iyi bilinen fikirlerdir. Benim niyetim, belirli sadeleştirme araçlarını kullanarak, bu fikirleri genel bir çerçeve içinde düzenlemek ve böylece bunların gücünün tam olarak takdir edilmesini sağlamaktır. Sözleşme geleneğinin ifade ettiği alternatif adalet kavramının merkezi yapısının özelliklerini ve bunun daha ilerisindeki ayrıntı noktalarını işaret ettiklerini birilerinin açıkça görmesine olanak sağlaması durumunda, beni bu kitabı yazmaya yönelten bütün hırsım gerçekleşmiş olacaktır. Adalet düşüncesini yaklaşık en iyi şekliyle düşünen bu incelemenin, demokratik bir toplumun en uygun ahlaki temelini oluşturacağına inanıyorum.

* Çevirenin notu: Henri Bergson'un kurucusu olduğu bu felsefi görüşe göre, bilginin kaynağı konusunda temel referans insanın sezgileridir. Felsefi anlamda sezgicilik; sezgiye, akla, zihne ve soyut düşünceye karşı, hem öncelik, hem de üstünlük tanır. Bunu edinmek için insanın doğal bir yeteneğe sahip olması gerekir. Bu yeteneğe sahip olan insan, bir akıl yürütmede bulunmadan bildiği bazı ilkelerden hareketle ve araçsız bir kavrayışla şeyleri doğrudan doğruya keşfeder, kavrar ve buna göre hareket eder.

Bu kitap, sadece sayfa olarak değil, içerik ve kapsam olarak da uzun bir kitaptır. Bundan dolayı birkaç uyarı yapmak suretiyle okuyuculara rehberlik etmek ve onlar için bazı şeyleri kolaylaştırmak gerekir. Adalet teorisinin temel sezgisel fikirleri, Kısım I'ın §§1-4'ü içinde sunulmuştur. Buradan kurumlar için adalet teorisinin iki ilkesinin incelendiği Kısım II'nin §§11-17'sine ve sonra Kısım III'deki orijinal pozisyona ve bunun tamamına doğrudan gitmek mümkündür. Öncüllük nosyonunun yabancı gelmesi durumunda, bunu kavramak için §8'e bir bakış yeterli olacaktır. Daha sonra gelen ve eşit özgürlük üzerine olan Kısım IV'ün, §§33-35 bölümleri, özgürlüğün öncüllüğü ve Kantçı yorumlar üzerine olan §§39-40 bölümleri teorisinin en iyi görüntülerini vermektedir. Bu bölümler, bütünün üçüncüsü üzerinedir ve bu teorisin şimdiye kadar olan en önemli esasını içermektedir.

Buradaki tehlike, son bölümdeki argümanları incelemeyen adalet teorisini anlamamanın olanaksız olmasıdır. O nedenle, özellikle aşağıdaki bölümlere vurgu yapmak gerekir. Ahlaki değer ve öz-saygı ve ilgili nosyonlar üzerine olan Kısım VI, §§66-67; eşitliğin temeli üzerine olan Kısım VIII, §77; tamamı Kısım IX bulunan ve sosyal birlik ve özerklik üzerine olan §§78-79, özgürlüğün öncüllüğü üzerine olan §82 ve yine öz ve uyum birliği üzerine olan §§85-86. Bu kısımları diğerlerine eklediğimiz takdirde, önemli ölçüde metnin yarısından biraz daha azına gelmiş oluruz.

İndeks ve her kısmın önsözünde işaret edilenler ile bölüm başlıkları okuyuculara kitabın içeriği konusunda rehberlik edecektir. Bazı istisnalar dışında, gereksiz olan geniş metodolojik yorumlar yapmaktan kaçındığımı söylemek isterim. §9'da ahlak teorisinin doğası, §4 ve §87'de bunun haklılaştırılması üzerine olan kısa bir görüş mevcuttur. §62'de 'iyi' kavramı üzerine konu dışı birkaç söz bulunabilir. Eğer ara sıra yapılan metodolojik yorumları bir kenara bırakırsak, ben, birçok bölümde, adaletin maddi teorisi üzerinde fikir egzersizi yapmaya çalıştım. Diğer teorilerle yapılan karşılaştırmalar ve bunlarla olan çelişkiler, özellikle bunların faydacılıkla ilgili şimdiki ve daha sonraki eleştirileri bu amaçla dikkate alınmıştır.

Kitabın IV-VIII kısımları hariç, diğer temel bölümlerinde, bu kısımların veya sadece bunların uygulanması kapsamına girmeyen konular da bir öneride bulunmadım. Bunun yerine, adalet teorisinin önemli bir testinin, daha geniş bir sorun yelpazesi içinde, bizim düşüncelerimize

nasıl daha iyi bir düzen ve sistem sunabileceğini inceledim. Bundan dolayı, bu kısımların konuların içine alınmasına ve ulaşılan sonuçların önerilen görüşe göre ve sırayla değiştirilmesine ihtiyaç duyulmuştur. Ancak bu konuda okuyucu, kendi tercihlerini takip etmekte ve kendisini daha çok ilgilendiren konulara bakmakta serbesttir.

Bu kitabın yazılmasında metinde işaret edilenlerin yanı sıra pek çok kişiye borçlandım. Bu kişileri burada tanıtmak isterim. Üç değişik el yazması versiyonu, öğrencilerimin ve meslektaşlarımla incelemesinden geçmiştir. Bu incelemelerden tahminlerin ötesinde yarar sağladım. Sayılamayacak kadar çok öneri ve eleştiri aldım. İlk versiyona (1964-1965) yönelik eleştirileri konusunda Allan Gibbard'a minnettarım. Onun sunduğu bilinmezlik/cehalet perdesine yönelik eleştirileri karşılamak için iyi teorinin de metne eklenmesi gerekli olmuştur. Sonuç olarak, Kısım VII'de kavramın temellendirildiği birincil değer nosyonu incelenmiş oldu. Ona bu nedenle teşekkür borçluyum. Onunla birlikte Norman Daniels'e, bireysel ödevler ve yükümlülükler dayanan faydacılık teorisi üzerine olan zorluklara yaptığı vurgu için teşekkür borçluyum. Onların itirazları, benim o bölümdeki pek çok konuyu elememe, teorimi sadeleştirmeme ve iyileştirmeme öncülük etmiştir. David Diamond, benim eşitlikle ilgili incelememe şiddetle itirazda bulunmuş ve özellikle bununla ilgili değerlendirmenin başarısız olmasına engel olmuştur. Bu ve diğer soruların üstesinden gelebilmek için, birincil değer olarak özsaygıyla ilgili değerlendirmenin en başına, sosyal birliğin sosyal birliği ve özgürlüğün önceliği olarak toplumu dahil ettim. David Richards ile birlikte siyasal ödevler ve yükümlülükler üzerine son derece yararlı incelemelerde bulundum. Yine kitabın merkezi konusu olmayan işgüzarlık üzerindeki yorumlarıma, benim bu hususa ilişkin söylediklerime itiraz etmeye devam eden Barry Curtis ve John Troyer'in yardımları olmuştur. Metnin son kısmında yaptığım bazı düzeltmeler için Michael Gerdner ve Jane English'e teşekkürlerimi sunuyorum.

Makaleleri baskıdayken inceleyen kişilerden aldığım değerli eleştirilerden dolayı şanslıyım.¹ Onların vardıkları sonuçları kabul etmemiş

¹ Bu paragrafta sözü edilen düzenin ilk altı makalesindeki referansları aşağıdaki gibidir: 'Justice as Fairness/Hakkaniyet Olarak Adalet', *Philosophical Review*, cilt.57 (1958); 'Distributive Justice: Some Addenda/Dağıtıcı Adalet: Bazı İlaveler', *Natural Law Forum/Doğal Hukuk Forum'u*, cilt 13 (1968); 'Constitutional Liberty and the Concept of Justice/Anayasal Özgürlük ve Adalet Kavramı', *Nomos VI: Justice*, ed.C.J.Friedrich and

olsam da, adaletin iki ilkesi üzerine olan argümanları ve bunların oluşumlarını incelemelerinden dolayı Brian Barry'ye, Michael Lessnof'a ve R.P.Wolff'a borçluyum.² Şimdi sunulan teori onlar tarafından genişletilmemiş ve John Chapman tarafından hatırlatılmamış olsaydı, zorluklara daha uzun boylu açık olmazdı.³ Adaletin iki ilkesi arasındaki ilişkiyle ve benim adaletin genel kavramı olarak isimlendirdiğim hususun birbirine benzedikleri hususu S.I. Benn tarafından önerilmiştir.⁴ O nedenle, ona ve aynı yöndeki önerileri için Lawrence Stern ve Scott Boorman'a müteşekkirim. Norman Care'in ahlak teorisine ilişkin maddi eleştirilerinin bana makalelerinden verdiği sesle, adalet teorisini geliştirmeye çalıştım ve böylece onun itirazlarından kurtulmuş oldum.⁵ Bunu yaparken, W.V. Quine'in görüşünü bana açıklayan ve kavramın anlamlarıyla analitikliğinin benim tasarladığım ahlak teorisi üzerinde hiçbir önemli rolü olmadığına ilişkin W.V. Quine'in görüşünü bana açıklayan Burton

Chapman (New York, Atherton Press,1963) ; 'Distributive Justice/Dağıtıcı Adalet', *Philosophy, Politics, and Society/Felsefe, Siyaset ve Toplum*, Third Series, ed.Peter Laslett and W.G.Runciman (Oxford, Basil Blackwell, 1967); 'The Justification of Civil Disobedience/Sivil İtaatsizliğin Haklılaştırılması', *Civil Disobedience/Sivil İtaatsizlik* ed.H.A.Bedau (New York , Pegasus, 1969); 'The Sense of Justice/Adalet Duygusu', *The Philosophical Review*, cilt 62 (1963)

² Bakınız Brian Barry, 'On Social Justice/Sosyal Adalet Üzerine', *The Oxford Review* (Trinity Term, 1967), sayfa 29-52; Michael Lessnoff, John Rawls, 'Theory of Justice/Adalet Teorisi', *Political Studies*, vol.19 (1971), sf.65-80; R.P.Wolff, 'The Refutation of Rawls' Theorem on Justice/Rawls'ın Yalanlaması Adalet Üzerine Bir Teorem', *Journal of Philosophy*, vol.63 sf.179-190 (1966); 'Distributive Justice/Dağıtıcı Adalet' tamamlandıktan sonra ve fakat yayıncıya gönderilmeden önce Wolff'un makalesi yayınlandı, bunu gözden geçirmeyi atladığım ve oradaki tespitleri referans olarak kullanmadığım için pişmanım.

³ Bakınız John Chapman, 'Adalet ve Hakkaniyet', *Nomos VI:Justice*.

⁴ Bakınız S.I.Benn, 'Egalitarianism and the Equal Cosidiration of Interest/Eşitlikçilik ve Menfaatin Eşit Düşünülmesi', *Nomos IX: Equality/Eşitlik*, ed.J.R.Pennock and John Chapman (New York, Atherton Press, 1967,sf.72-78

⁵ Bakınız Norman Care, 'Contractualism and Moral Criticism/Sözleşmecilik ve Ahlaki Eleştiri', *The Review of Metaphysics*, vol.23 (1969) sf. 85-101. Burada yine kitabımın R. L. Cunningham tarafından yapılan eleştirisini tanıtmaktan memnunum, 'Justice: Efficiency or Fairness/Adalet: Verimlilik veya Hakkaniyet', *The Personalist*, vol.52 (1971) : Dorothy Emmett, 'Justice/Adalet', *Proceeding of the Aristotelian Society*, susf.vol. (1969); Charles Frankel, 'Justice and Rationality/Adalet ve Rasyonellik', *Philosophy, Science and Method*, ed.Sidney Morgenbesser, Patrick Susfes, and Morton White (New York, St.Martin's Press, 1969) and Ch.Perelman, 'Justice/Adalet', (New York, Random House, 1967), esp.sf.39-51

Dreben'in beni ikna ettiğini gördüm. Diğer felsefi sorunlarla bunların bağlantısını burada veya başka yolla tartışmaya ihtiyaç yoktur. Bununla birlikte, ben, adalet teorisini bunlardan bağımsız olarak geliştirmeye çalıştım. Bunun için, bana ait olan "Etiğin Ana Hatları" üzerine olan bakış açımı, bunun üzerinde bazı değişiklikler yaparak takip ettim.⁶ Aynı zamanda A.K. Sen'e adalet teorisine ilgili incelemesi ve eleştirileri gözden geçirmesi nedeniyle teşekkür ediyorum.⁷ Zira bunlar değişik yerlerde benim sunumumu değiştirmemi sağlamıştır. A.K. Sen'in kitabı, sosyal tercihin resmi teorisi üzerinde daha çok çalışmak isteyen düşünürlere, ekonomistlerin bunun üzerinde düşündüklerinden daha çok gerekli olan hususları ve yine felsefi sorunların dikkatli iyileştirmeler almaya ihtiyacı olduğunu gösterecektir.

Pek çok kişi, el yazmalarımın birkaç versiyonu üzerine gönüllü olarak yazılı yorumlarda bulunmuştur. Bu gönüllülerin ilki olan Gilbert Harman, beni pek çok noktada ve erken bir zamanda temel değişiklikler yapmaya ve bir dizi görüşü terk etmeye zorlamıştır. Diğerlerini Boulder'daki Felsefe Enstitüsü'nde iken (1966 yazı) Leonard Krimerman'dan, Richard Lee'den, Huntington Terrell'dan ve daha sonra yine Terrell'dan aldım. Bunları, en baştan beri bana her biri çok geniş ve kurucu değerlerde görüşler sunan Charles Fried'in, Robert Nozick'in ve J.N.Shklar'ın görüşleriyle uzlaştırmaya çalıştım. Değer kavramı üzerine olan geliştirmelerde J.M. Cooper'dan, T.M. Scanlon'dan ve A.T. Tymoczko'dan ve yine çok şey borçlu olduğum Thomas Nagel'in, uzun yıllardan bu yana olan faydacılık ve adalet teorisi arasındaki ilişki üzerindeki açıklayıcı incelemelerinden çok şey elde ettim. Yine R.B.Brandt ve Joshua Rabinowitz'e, ikinci el yazmasının (1967-1968) düzeltilmesindeki pek çok yararlı görüşleri ve B.J. Diggs'e, J.C. Harsanyi'ye ve W.G. Runciman'a karşılıklı yazışmalardaki aydınlatmaları için teşekkür ediyorum.

Üçüncü versiyonun (1969-1970) yazımı sırasında bana sürekli tavsiyelerde bulunan Brandt, Tracy Kendler, E.S. Phelps ve Amelia Rorty'nin eleştirilerinin büyük yardımı olmuştur. Bu el yazmasındaki

⁶ *The Philosophical Review*, vol.50 (1951) 05324452591

⁷ Bakınız *Collective Choice and Social Welfare/Kolektif Tercih/Seçim ve Sosyal Refah'*, (San Francisco, Holden Day, 1970) özellikle sf.136-141, 156-160. büyük yardımda bulunan Charles Fried'in, Robert Nozick'in ve J.N.Shklar'ın,

değişikler için Herbert Morris'den, Lessnoff'dan ve Nozick'den çok değerli yorumlar ve öneriler aldım. Bunlar beni bir dizi boşluk bırakmaktan korumuş ve bu kitabı çok daha iyi yapmıştır. Son aşamalardaki teşvikleri ve hiç durmayan yardımları için Nozick'e özel olarak minnettarım. Üzülerek ifade etmeliyim ki, aldığım bütün eleştirilerle gereği kadar meşgul olamadığım için geriye kalan hatalarımın tamamıyla farkındayım. Bununla birlikte, benim borcumun ölçüsü, olması gerekenden ve baştan itibaren kat ettiğim mesafeden daha az değildir.

Stanford'daki İleri Çalışma Merkezi çalışmamı tamamlayabilmek için bana ideal bir yer sağlamıştır. 1969-1970 ve yine 1964-1965 arasındaki yardımları için Guggenheim ve Kendall Vakıflarına en derin takdirlerimi ifade etmek isterim. Anna Tower'a ve Margaret Griffin'e son el yazmasındaki yardımlarından dolayı minnettarım.

Bu iyi insanların iyi niyetleri olmasaydı, ben bu kitabı asla bitiremezdim.

John Rawls
Cambridge, Massachusetts
Ağustos 1971